

Simulacija reformi

Posmatrano iz perspektive Evropske unije, postoji fenomen koji ponekad nazivamo balkanfatikom, to je fenomen određenog zamora od proširenja, od bavljenja Balkanom

Fotografije: Ivan Šepić

“Zapadni Balkan je u EU pao negde u zapečak prioriteta, zbog aktuelnih konflikta na Bliskom i Srednjem istoku, u Siriji, zbog izbegličke krize, odnosa sa Rusijom, Bregzita, zbog problema sa potpisivanjem Sporazuma o slobodnoj trgovini sa Kanadom CETA. Sve to dominira u evropskoj javnosti, politici i diplomatiji. Evropska politika jedva drži korak sa svim tim krizama”, kaže za “Vreme” Ralf Fiks, koji je u fondaciji Zelenih “Hajnrh Bel”, pored ostalog, zadužen i za spoljnu i bezbednosnu politiku, i koji je učestvovao u stvaranju strategije i programa zelenih. Fiks govori o tome zašto je politika Zelenih tako uspešna u Nemačkoj, a gotovo da ne postoji na Balkanu, zašto EU toleriše simulaciju reformi u zemljama regiona i zašto Srbija neće moći da postane članica EU ako ne prizna Kosovo.

“VREME”: Kakva je danas partija Zelenih u Nemačkoj?

RALF FIKS: Prema istraživanju javnog mnjenja to je treća po snazi partija, rame uz rame sa desnim populistima; u Saveznom parlamentu zeleni su najživahnija opozicija, a na lokalnom nivou smo na vlasti u više pokrajina nego vladajuća Hrišćansko demokratska partija (CDU) kancelarke Angele Merkel. To znači da su zeleni sa temama koje nameću u međuvremenu dospeli u središte društva. Mi više nismo autsajderi, partija sa ruba političke scene. Ipak, i dalje ima nesuglasica oko toga, do koje mere zeleni treba da igraju ulogu partije koja učestvuje u oblikovanju zemlje, dakle partije koja sebe više ne shvata kao sistemsku opoziciju. Za razliku od lokalnog, na saveznom nivou to još nije rešeno.

Šta razlikuje partiju Zelenih od opozicione Levice, ili vladajuće Socijaldemokratske partije Nemačke (SPD), koje se takođe obraćaju levo orijentisanom biračkom telu?

U odnosu na Levicu razlike su veoma jasne, pre svega po pitanju evropske politike i politike prema Bliskom istoku. Zeleni su izrazito proevropska partija, koja u međuvremenu podržava i članstvo Nemačke u NATO-u. Od Bosne 1995. zeleni su u više

navrata podržavali i učešće Nemačke u međunarodnim vojnim intervencijama koje su, po našem mišljenju, imale humanitarni karakter, kada se radilo o zaustavljanju genocida i etničkog čišćenja. Takođe, zeleni imaju pozitivniji pristup tržišnoj privredi, zalažemo se za stabilnu budžetsku politiku, za ograničavanje zaduživanja u interesu budućih generacija.

U odnosu na SPD razlikujemo se po tome što su zeleni, naravno, suštinski i dalje ekološka partija, dok SPD po tom pitanju često okleva. Kada je, na primer, reč o izlasku iz energije koja se dobija sagorevanjem uglja, SPD više koči, dok bi zeleni da ubrzaju promene u energetici. Mi smo, takođe, više usmereni ka građanskom društvu, smatramo, dakle, da nije samo zadatak države da gradi socijalno pravедno društvo, već se izrazito zalažemo za pojedinačnu građansku odgovornost i ličnu inicijativu.

Da li su Zeleni ideološki leva partija?

Oko tog pitanja se vode rasprave. Ja bih rekao, da u najmanju ruku nismo tradicionalno leva partija. To se vidi i po našem shvatanju pravde, jer nama nije važna samo pravедna preraspodela, već veliku ulogu ima i generacijska i rodna ravnopravnost.

Samo ekološko pitanje više ne može da se deli na desno i levo, ono se uzduž i popreko proteže i kroz stare političke blokove. Što se tiče spoljne politike, na primer ruskog pitanja, koje je po mom mišljenju postalo suštinski važno za Evropu, različit pristup se diskutuje unutar svih partija. I kod socijaldemokrata i kod demohrišćana, pogotovo među pripadnicima Levice, naći ćete pristalice Putina, kao i one koji se zalažu za jasan stav prema Rusiji po pitanju ukrajinskog konflikta i Sirije. To je pitanje u kojoj meri poštovanje ljudskih prava treba da igra ulogu u spoljnoj politici, o kome se u svim partijama često vode rasprave.

Sve u svemu, rekao bih da su zeleni preuzeli neke tradicionalno leve vrednosti, ali i liberalne, kada je reč o građanskim pravima i ličnim slobodama. U privrednoj politici to znači kombinacija tržišne privrede i

državne regulative. O svemu tome se unutar zelenih vode žive rasprave.

Kako su Zeleni uspeali da se od protestnog pokreta razvijaju u mejnstrim partiju?

To je bio dugačak put ispunjen internim konfliktima, od spoznaje da smo protestna partija, mentalna opozicija, do toga da želimo da polazemo pravo da sa pozicije vlasti oblikujemo konkretne promene. To je kod zelenih bio proces učenja, otkrivanja mogućnosti koje parlamentarizam pruža. Istovremeno došlo je do promena u društvu koje su nam omogućile da ulazimo u političke koalicije. Teme zelenih, kao što su promena energetske politike, ravnopravnost između muškaraca i žena ili liberalna imigraciona politika, koje su na početku drugi ismevali i osporavali, širile su se u društvu i prelazile i na druge partije, pre svega na socijaldemokrate. Tako su se za nas stvorili realni uslovi da se za naše vrednosti zalažemo sa pozicije vlasti.

Na primer, u nekom trenutku je društvo bilo većinski za izlazak iz nuklearne energije. To više nije bio nekakav hobi zelenih. Posle atomske katastrofe u Černobilju najednom se ukazala društveno-politička prilika da se izađe iz nuklearne energije i da se po tom osnovu formira vladajuća većina. Taj izlazak iz systemske opozicije je unutar zelenih bio veoma osporavan, vodile su se žučne diskusije, za desetak godine višestruko je promenjeno partijsko rukovodstvo. Pobedila je želja da se ne drže samo radikalni govori i organizuju protesti iz opozicije, već da se konkretno menjaju stvari.

Kako to da Zeleni zapravo samo u Nemačkoj imaju takav uspeh?

I u nekim drugim zemljama zelene partije su veoma uspešne, na primer u Švedskoj, Finskoj, Austriji, delimično i u Belgiji i Holandiji, ali to jeste fenomen zapadne i severne Evrope.

Ali ipak ni u tim zemljama ne kao u Nemačkoj.

Da, uspeh zelenih u Nemačkoj jeste jedinstven. U nemačkoj istoriji kulture postoji romantičarski pravac koji bi mogao da se označi i kao preteča ekoloških pokreta, dakle žal zbog uništavanja prirode usled industrijalizacije. To je Geteov Faust. Drugi deo Fausta može gotovo da se čita i kao rani ekološki manifest, tu se kaže da uništavanje prirode dovodi do propasti civilizacije. Tu se kritikuju ubrzavanje, moderna,

gubitak zavičaja, svi ti motivi su duboko ukorenjeni u kolektivnoj svesti i sećanju u Nemaca. Zeleni su se na to nadovezali, a da to dobrim delom nisu ni znali.

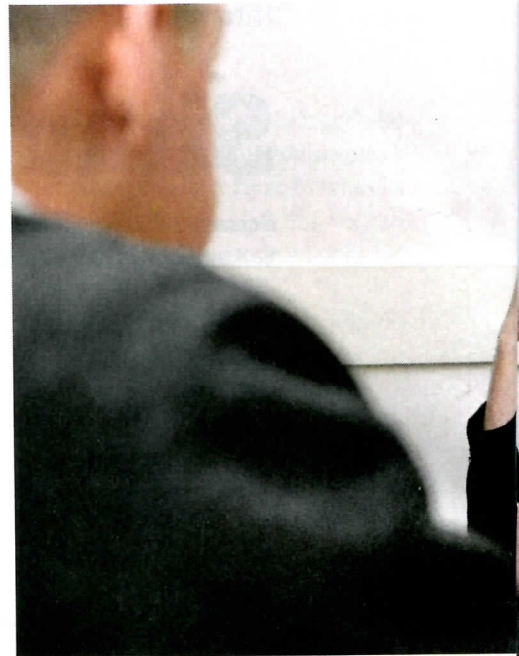
Na to se nadovezuje i potreba Nemaca da posle svih užasa nacizma tokom Drugog svetskog rata budu naročito uzorni, ili odgovorni ili moralni. To se sada preslikava i na odnos prema izbeglicama, Nemci su tako gotovo jedina nacija koja je spremna da u većem obimu prihvati izbeglice iz Sirije i Afrike. To ima veze i sa grizom savesti, sa potrebom da se na neki način okaju neke stvari.

Pragmatičnije objašnjenje je nemački federalizam, koji je zelenima omogućio da porastu preko saveznih pokrajina i da na lokalnom nivou stiču iskustva kao vladajuća partija, kao i, naravno, proporcionalni izborni sistem. I u Nemačkoj postoji cenzus od pet odsto, ali je novim partijama ipak lakše da se izbore za čvrstu poziciju na političkoj sceni nego u nekim drugim zemljama.

Rast zelenih u Nemačkoj može da se objasni i time, da se ekološka pitanja više ne doživljavaju kao ugrožavanje privrednog rasta i prosperiteta, već naprotiv, kao šansa za razvoj tehnologije i obnovljive energije, da se posmatra kao inovacioni faktor na kome se delimično zasniva i snaga nemačkog izvoza. Jer, zelena tržišta se u svetu najbrže razvijaju, ne samo tržišta obnovljive, čiste energije, veći i ekoloških prehrambenih artikala. Jedna od ključnih stvari za zelene je upravo veza između ekologije i privrede.

Kako stvari stoje sa zelenima ovde u regionu? Zašto ta zelena, ekološka ideja ovde praktično ne postoji?

Jednim delom ekološka pitanja su fenomen država blagostanja. Ja, međutim, osporavam da je ekologija pitanje luksuza. Jer je tu reč o elementarnim životnim uslovima, o čistom vazduhu, čistoj zemlji, o vodi za piće, o klimi, dakle zaista o egzistencijalnim osnovama. To je i zdravstveno pitanje, pogotovu za siromašne, zagađen vazduh i kontaminirana zemlja, samim tim i nezdrave namirnice, jedni su od najčešćih uzroka bolesti. To je socijalno pitanje. A ipak, ekološka svest očigledno dolazi tek sa određenim nivoom blagostanja, sa određenom materijalnom sigurnošću. Ekološke pokrete uglavnom nosi dobro situiran i obrazovan srednji sloj, koji na zapadu Balkana i

u mnogim drugim evropskim zemljama odavno nije tako jak kao u Nemačkoj. Sociolozi to zovu postmaterijalistički milje.

Takav socijalni i društveni milje ovde, kod vas, donekle postoji u gradovima kao što su Beograd i Zagreb, pre svega među mladim ljudima koji su društveno angažovani, koji ne polazu više računa na veliki auto, već voze bicikl, pa neka je to i nekakav fensi bicikl kao novi statusni simbol. Svih tih fenomena ima i ovde, ali tek u začecima, dok su u Nemačkoj veoma rasprostranjeni, na osnovu njih zeleni dobijaju dvadeset ili trideset odsto glasova na lokalnim izborima.

Ovde su u prvom planu klasična socijalna pitanja, veliki deo stanovništva svakodnevno se bori za opstanak, kao posledice rata ovde su i dalje dominantna etnička pitanja, nacionalna politika. Pritom treba naglasiti da zeleni nikada nisu bili samo ekološka partija, uvek je bilo reči i o demokratiji i građanskim pravima, socijalnim pravima i ideji o društvu ravnopravnosti.

Razlog zašto ovde nema jake zelene partije je i opšta kriza višepartijskog sistema tipična za zemlje u tranziciji, gde gotovo da ne postoje programske partije, koje se definišu preko određenih društvenih prioriteta. Ovde su uglavnom izrazito leaderske partije koje se grupišu oko jakog vođe, to su interesne grupe koje se formiraju zarad osvajanja vlasti i raspodele materijalnih pogodnosti koje vlast nosi sa sobom. U takvoj političkoj kulturi zaista je teško da se osnuje drugačija, nova partija.

To se vidi i u jasnom razdvajanju politike i civilnog društva, što u Nemačkoj nije slučaj. Zeleni su nastali iz civilnog društva,

postoje mnogi kanali preko kojih politika i civilno društvo sarađuju. Ovde, međutim, mnogi mladi aktivisti iz civilnog društva ne žele da imaju ikakve veze sa politikom, u smislu partijske politike. Dok god postoji toliki jaz između politike i civilnog društva zelene partije, ili partije koje se istovremeno zalažu i za demokratiju i za ekologiju, bez obzira na to kako se zovu, neće imati velike izgleda da se razvijaju.

Kako biste vi ocenili situaciju na Zapadnom Balkanu?

Očigledno je da će transformacioni procesi koji su počeli devedesetih godina trajati mnogo duže nego što smo mislili, jer su stare, autoritarne strukture, korupcija i nacionalizam dublje ukorenjeni nego što smo mislili. U početku smo imali prevelika očekivanja, dok sada ima premalo volje da se angažujemo u zemljama koje apliciraju za članstvo sve dok je situacija u njima manje-više stabilna. Prioritet u EU je da samo, zaboga, ne dođe do nekih novih kriza i konflikata.

Postoji opasnost da se EU uljuljka u toj simuliranoj modernizaciji, jer se svi ponašaju kao da se nešto pomera. Ovdajšnje vlade se ponašaju kao da reformišu svoje zemlje, kao da reformišu pravnu državu, kao da su transparentne. A EU se ponaša kao da je to zaista slučaj i izdvajaju se određena finansijska sredstva da bi sve ostalo mirno. Ali, to nije dovoljno da bi se zaista pokrenule promene. EU bi morala da bude aktivnija kada se, na primer, u Hrvatskoj ili Srbiji ili Bosni ljudi koji su ruke okrvavili u ratovima slave kao heroji, javno se rehabilituju ratni zločinci ili postaju čak gradonačelnici. Naravno da su to suverene države,

ali bi EU ipak morala da zauzme stav. Ili, u slučaju Beograda na vodi, EU bi u najmanju ruku morala da insistira na tome da ugovori moraju da budu transparentni, da se evropski standardi zaista primenjuju.

Kada smo kod evropskih standarda, EU toleriše i neutralno poziciju Srbije u odnosu na Rusiju, ili stanje medija u Srbiji.

Kada kažete *toleriše*, to je problematičan pojam, jer EU nije ovde kolonijalna sila. Ali bi svakako morala da ima jasniji stav o sličnim pitanjima i jasno stavi do znanja kada se ne slaže sa određenim stanjem ili razvojem događaja i da ne samo u teoriji, već i u praksi, finansijsku pomoć koju pruža vezuje za određene uslove. EU je, na primer, insistirala da se državni mediji u Srbiji privatizuju, ali je onda trebalo da insistira i na tome da se privatizacija odvija transparentno, da postoji prava konkurencija između medija, a ne da se ispod stola pod okriljem privatizacije kontrolišu i instrumentalizuju mediji u korist određenih političkih partija i grupacija.

Ta nekonzekventnost EU doprinosi tome da se ne ostvaruje najvažniji cilj evropskih integracija, a to je formiranje nezavisnih demokratskih institucija. Tome bi EU morala mnogo više da se posveti, umesto da se aranžira sa pojedinim nosiocima vlasti.

U svetlu svega toga, da li mislite da će EU u dogledno vreme primiti još nekog člana?

Lično se i dalje snažno zalažem za proširenje EU, ubeđen sam da je to u interesu EU, da Unija zaista mora da bude sveevropski projekat sa svim državama koje su spremne da ispune određene kriterijume. Istovremeno sam dovoljno realan da konstatujem da EU u stanju u kome se sada nalazi niti ima volje za proširenjem, niti je sa ovakvim strukturama za to sposobna. Mi smo dosegli tačku u kojoj je stari model preopterećen, dakle ideja sve veće centralizacije evropske politike. Evropskoj uniji je sa budućih 34 ili 35 članica potrebna veća unutrašnja fleksibilnost zbog faktičkih privrednih, političkih i kulturoloških razlika takve Evrope. Kao što to već i stoji u Evropskom ustavu, potrebno je više mogućnosti za stvaranje koalicija koje se formiraju po određenim pitanjima, bez obzira na to da li je reč o zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici, zajedničkoj monetarnoj ili energetskejoj politici, ne moraju uvek svi

sve da rade istim tempom. To samo dovodi do međusobnog blokiranja. U takvoj EU bi države Zapadnog Balkana mogle da budu članice, baš kao i Ukrajina, a na duge staze možda i Turska.

Problem sada je što, na primer, veliki broj građana Srbije misli da EU nema ozbiljnu nameru da se dalje širi, a EU, doduše, vodi pristupne pregovore, ali pokušava da ih rastegne na dugi vremenski period, umesto da vodi jasno strategijski definisanu politiku proširenja, koja ostavlja malo prostora za krize unutar Evrope i koja ograničava mogućnost uticaja Rusije u srednjoj i istočnoj Evropi. Tu nije reč samo o geostrategijskim i privrednim interesima, već o tome kakav evropski model želimo, autoritarni ili zaista demokratski. Ja mislim da će EU biti u još većoj krizi, ako joj ne pođe za rukom da integriše istočnu i srednju Evropu.

Da li će Srbija moći da postane članica EU ako ne prizna nezavisnost Kosova?

Na kraju, naravno, sve članice EU moraju međusobno da se priznaju. A naš cilj mora da bude da sve države proistekle iz Jugoslavije postanu članice EU, tako i Srbija i Kosovo.

Dakle, pozicija Zelenih je, da Srbija neće moći da aplicira za članstvo u EU pre nego što prizna Kosovo?

Da, pritom moram da kažem, da pitanje ne sme da se izoluje. Mislim da EU mora da učini sve što je u njenoj moći do dođe do ubrzavanja približavanja između Srbije i Kosova, privredno i politički, da se približe civilna društva, i da to onda bude predispozicija da se smanje tenzije oko pitanja nezavisnosti. Tek u atmosferi u kojoj se sarađuje može jednog dana racionalno da se priča o tome da li Srbija i Kosovo mogu da imaju zajedničke institucije ili ne. Treba pospešiti približavanje čitave regije EU i međusobno povezivanje. Ne treba sada u prvi plan stavljati priznanje Kosova, već približavanje i međusobno povezivanje.

Da bi onda na kraju Srbija bez većih tenzija mogla da prizna nezavisnost Kosova?

Čini mi se da nema smisla da se održava iluzija da bi Kosovo želelo da se vrati pod okrilje srpske državnosti. Ipak, ne smeju se ignorisati veze između Srbije i Kosova, u našem interesu je, pre svega, uspostavljanje dobrih odnosa između dve susedne države. ¶